

ספר
שערי
תשובה
לרבנו יונה

עם הערות ציונים וכיאורים
שביל השער

אגרת התשובה + יסוד התשובה
ספר היראה

אשר חנן ה' אותי
משה באאמור הג"ר שמחה הלוי שליט"א סאלאווייצ'יק
פה עיר לייקווד שנת תשפ"ה

הסכמת דודי הגאון הגדול
ר' יצחק הלוי סאלאווייציק שליט"א

עבר כעת בראש השנה תשפ"ה ירושלים עירך טובכ"א
לכבוד בן אחי הרה"ג ר' משה הלוי שליט"א
קבלתי הדפים של ספרך שביל השער וראיתי בו חידוש שיש גם שביל לשער ולא רק פתח בשער, וכדאי היינו דרך
תשובה לשערי תשובה.
והחילוק הוא בדברך יש בו שערים אבל שביל נעשה ע"י ההילוך וכדאיתא בירושלמי דשביל של כרמים נקנה בהילוך
ומייתי על זה הכתוב שאמר הקב"ה לאברהם אבינו קום התהלך בארץ וגו' ואיתא בירושלמי שנעשה כל ארץ ישראל
כשביל של כרמים. וכיאר אא"ז וצלה"ה שנעשה כל ארץ ישראל למקום הילוכו של אברהם אבינו לפרסם שמו של
השי"ת. והנה פתחת הספר כשביל לשערי תשובה.
ויה"ד מלפני אבינו שבשמים שישפיעו דברך על כל המעיין בהם ורכים יהנו אכ"ר.
בברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר ולחיים טובים
בספרן של צדיקים גמורים ושנת גאולה וישועה
עלינו ועל כל ישראל
דודך
יצחק הלוי סאלאווייציק

עבר ראש השנה תשפ"ה ירושלים עירך טובכ"א

לכבוד בן אחי הרה"ג ר' משה הלוי שליט"א

קבלתי הדפים של ספרך שביל השער וראיתי בו חידוש שיש גם שביל לשער ולא רק פתח בשער, וכדאי היינו דרך תשובה לשערי תשובה.

והחילוק הוא בדברך יש בו שערים אבל שביל נעשה ע"י ההילוך וכדאיתא בירושלמי דשביל של כרמים נקנה בהילוך ומייתי על זה הכתוב שאמר הקב"ה לאברהם אבינו קום התהלך בארץ וגו' ואיתא בירושלמי שנעשה כל ארץ ישראל כשביל של כרמים. וכיאר אא"ז וצלה"ה שנעשה כל ארץ ישראל למקום הילוכו של אברהם אבינו לפרסם שמו של השי"ת. והנה פתחת הספר כשביל לשערי תשובה.

ויה"ד מלפני אבינו שבשמים שישפיעו דברך על כל המעיין בהם ורכים יהנו אכ"ר.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר ולחיים טובים

בספרן של צדיקים גמורים ושנת גאולה וישועה

עלינו ועל כל ישראל

דודך

יצחק הלוי סאלאווייציק

הסכמת

הג"ר ירוחם אולשין שליט"א
ראש ישיבה בית מדרש גבוה - לייקוואוד

RABBI YERUCHIM OLSHIN
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

בע"ה

ירוחם אולשין
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ דז

בס"ד

הנה שמחתי מאד לראות חיבורו החשוב של ידי הנעלה והיקר הרה"ג ר' משה הלוי סאלאוויציק שליט"א, בן ידי הרב הגאון ר' שמחה שליט"א, שעומד להו"ל ספר "שערי תשובה" לרבינו יונה עם ביאור "שביל השער", והוא פרי עמלה ויגיעה עצומה של הרה"ג המחבר שליט"א.

רבינו יונה פותח את ספרו הגדול שערי תשובה בזה"ל, מן הטובות אשר היטיב השי"ת עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו, עכ"ל. הרי שזהו מן הטובות הגדולות של הקב"ה שנתן לנו דרכי התשובה. וראה מה שכתב מרן הראש ישיבה זצוק"ל במשנת רבי אהרן (ח"ב עמ' רמ"ב) וז"ל, כי החסד היותר גדול בעולם הוא ענין התשובה, ואין זה בטבע הבריאה כלל וכו', אבל התשובה היא מחודשת כמו בריאה ויצירה חדשה מהקב"ה, עכ"ל.

לכן אפריון נמטי' לידידי הרה"ג ר' משה שליט"א, ממרביצי תורה החשובים לעדרים בעירנו, ומשים לילות כימים בעמל התורה, וידיו רב לו במלחמתה של תורה, לברר וללבן סוגיות בש"ס, וכבר הו"ל ספר חשוב "מדרכי משה" על מסכת ביצה, ועכשיו היטיב לנו בחבורו "שביל השער", אשר כשמו כן הוא, שמראה השביל להבין ולהשכיל דבריו הקדושים של רבינו יונה בספרו "שערי תשובה", עם ביאורים והערות וצינונים יקרים, ועוד הוסיף בשער ג' שרבינו יונה האריך במנין המצוות, שיגע לברר המקורות לדבריו מחז"ל, ולהדגיש מה הם נקודות החידוש בשיטתו. ובסופו הדפיס גם שאר ספרי רבינו יונה ה"ה "אגרת התשובה", "ספר היראה" ו"יסוד התשובה", עם ציונים והשוואות לדבריו בשערי תשובה. ובודאי יהיה הספר לתועלת גדול לכל בני תורה ובני עליי' השואפים להתעלות בדרכי התשובה.

והנני לברכו שיתקבל ספרו בעולם התורה בחיבה, וימשיך בעבודתו הק' ללמוד וללמד ולחדש עוד הרבה חידושי תורה ולהוציא הרבה ספרים לאור עולם לזכות הרבים, מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ושמחה ונחת תמיד.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדי'

ירוחם אולשין

הסכמת מו"ד

הג"ר שמשון אדנאדישער שליט"א
משגיח ישיבת בית מדרש עליון - מאנסי

303

עס יז אלו תשפד אפך

שעה גדולה הוא לי בראי ה' הקדוה המוארה
 של תמיד ותיק של ישיבתנו הקדושה דית מדרש עליון
 הרה"ק ר' משה הלוי סאלאוויצ'יק שליט"א
 שהוא צומצ אהו ציא לאור הספר הקדוש
 שצרי תשובה לרדינו יונה לצי
 עס פירש "שגיל השער" דמאורר הערות
 ומצין ציונים והאורים נפלאים דדברי
 רדינו יונה הקדוש
 כבר קלה רדינו דהספר שלי תשובה
 הוא ביותר קרוד אל הלב
 [הרמ"ם הוא מהראשונים היותר קרוד אל ההלכה
 ר"י הוא מהראשונים היותר קרוד אל המשפט
 ורדינו יונה הוא מהראשונים היותר קרוד אל הדא]

ודא המתברר ר' משה שולטא תלמיד חכם מופלג
 דתורה ויר"ש ומרבץ תורה ארבים
 אלהייד הלב צוד וצוד, אל ידי ביאות שמים
 שלו, שהוא מקדל תמיד מאגיו ודונו הקדושים
 שהא מסור להם דכל אז ונפש.

יהי רצון מלפני אבינו שדשמים שיזכה המחבר שליט"א
 שיבדו מציינתו חובה ויתקיים בו דהכללן דמורה
 והשיג לז אהוד על דנים אלד דנים על אדגם
 ונזכה לתשובה שלמה ולאלוה שלמה ולכתיבה מתימה
 טובה

ועל זה גאט על החתום
 שמשון אונגארטער
 דית מדרש עליון מאנסי

הסכמת אמו"ר שליט"א

Rabbi Simchah Soloveitchik

114 College Rd
Monsey, N.Y. 10952
(845)-517-0000
(917)-703-6971

שמחה הלוי סאלאווייציק
מאנסי, נוא יארק

לכבוד אהובי בני הר"ר משה הלוי שליט"א

שלום וברכה, מאד שמחתי לשמוע שכבר זכית להו"ל פי' שלך הנקרא בשם "שבילי השער" על ספר "שערי תשובה" מהרבנו יונה שעמלת ע"ז יותר מכ' שנה, וידוע דאע"ג דרבתינו הראשונים מאד קצרו דבריהם [אפילו במקום שנראה שהאריכו], ומאד צריכין להבין דבריהם, ואין דבריהם נקנים בקריאה ועיון בעלמא, רק ספר של לימוד שאינו נקנה רק בניגעה ועמל רב כדרכה של תורה [לשון בהקדמת ספר הגר"ח]. וניכר בפי' שלך שקיימת רב עמילות ויה"ר שתקבלו דבריך כבי מדרשא ולעודר בני' לענין התשובה ובפרט לימי האלול הבאים עלינו לטובה!

והנה רוצה אני לצרף ד"ת, כמכתב זה לכבודו של "השערי תשובה". ויש להבין מהו כוונת הרבנו יונה שקרא ספרו על מצות התשובה בשם "שערי תשובה".

והנה ענין "שער" הוא כניסה להמקום ואמנם הוא עומד סגור שלא יהיה כניסה לכל אחד להמקום שסוגר, וככדי לכנס לאותו מקום צריכין לפתח פתח השער שהיה סגור עד עכשיו.

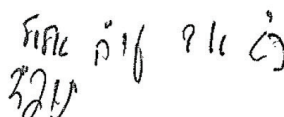
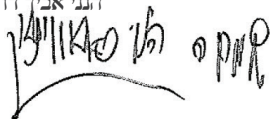
והנה ענין מצות התשובה הוא למי שחטא, וע"י חטא, האדם נתרחק מהקב"ה ויצא ממקום שהיה ועמד קרוב להקב"ה לפני חטאו, ורק ע"י תשובה אפשר לתקן אותו הריחוק ולהיות עוד קרוב להקב"ה, וכבר פתח הרבנו יונה דבריו במילים אלו: "... מן הטובות שהטיב השי"ת עם בוראיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפך פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו ולמדם והזהירם לשוב אליו וכו' ואם הרבו לפשוע ולמרוד וכגר כוגדים כגדו לא סגר כעדם דלתי תשובה". ונראה דרמו כדבריו דיש ב' אופנים במעשה החטא, וכמו דביאר בזה אא"ז הבית הלוי זצוקלה"ה [בהכתבים שהיו מונחים תחת בנו אא"ז הגר"ש הלוי זצוקלה"ה] דיש ב' ענינים במעשה עבירה: א] בחינת רופא אל חולה, כמו דמוהיר רופא אל החולה מלאכול מאכל שיכול להזיק לו, ואם עבר החולה ואכל אותו דבר שיכול להזיק בא החיזוק מפני עצם המאכל ולא מפני שלא שמע לדברי הרופא. ב] ועוד יש בחטא ענין "מרידה בצווי המלך" דמצד עצם הרבר אינו יכול לפעול חיוק אבל החיזוק בא מצד שלא שמע לציווי המלך. וכיאר בזה החילוק בין חטא בשוגג וחטא כמזיד, דבשוגג ענין החטא כבחינת "רופא אל חולה" דהרי לא מרד בציווי המלך דהרי עשה בשוגג מה שעשה. אבל חטא כמזיד נוסף בו ענין "צווי המלך".

ועל פי דבריו נראה בזה כוונת הרבנו יונה, דלחשוך נפשם מני שחת הוא מה שפגם בנפשו ופח פשעיהם שנפל לכור עמוק, ועוד להשיב מעליהם "אף המלך" וזה חלק חטא הנוגע לציווי המלך, וע"פ טבע שנתרחק היה צריך להיות סגור בעדו ולתי תשובה דיסוד ענין "הרלת" "דלת סגור", אמנם הקב"ה ברוב טובה שלו "הכין ופתח השערי תשובה, שנתן לאדם החוטא לשוב ולתקן מה שקלקל, ואמנם יש הרבה "שערי תשובה" דבענין התשובה יש כמה עניני ומדרגות לתשובה: תשובה מאהבה, תשובה מיראה, תשובת חטאי הרבים ותשובת חטאי היחיד - להחזיר קרוב להמלך, ולרפאות מהחיוק עצם מעשה החטא, וזהו בחינת "הרפואה" בחינת ענין "רופא אל חולה".

הנני חותם בכרכת כתיבה וחתומה טובה לשנת גאולה וישועה ולכל משפחתך

ותזכה עוד להגדיל תורה ולהאדירה

הנני אבך דו"ש

1 עיין בספר "הכתב והקבלה" מ"ש בענין "אז ישיר" עה"כ [שמות טו, ו] ד"נאדרי בכח" - בא"ד - "גדיל תורה ויאדיר" - גם מצד איכותה אמר עליה לשון ויאדיר, ע"ש הכח האלהי שבתורה - שתשיפע לכל אחד ואחד השנה כפי הכנת נפשו אלי' - ויותר שישתדל בה האדם, והיא תוסיף להתגבר ולהשיפעו מנועם דבריה כידועת נפלאות הצפונות בה, ויותר שידבק האדם את מחשבתו בה, היא מתגברת להביע ממעיונת חכמתה תוך דרדי לבכו תעלומות חכמה, עכ"ד הנפלאים!!

תוכן ענינים

א הקדמה

ה אודות רבותיו של רבינו יונה

ז דברי הקדמונים אודות רבינו יונה

השער הראשון

ט התשובה ועיקריה

כח עיקרי התשובה

עיקר הראשון • כח | עיקר השני • לה | עיקר השלישי • מ | עיקר הרביעי • מד | עיקר החמישי • מה | עיקר השישי • נג | עיקר השביעי • נו | עיקר השמיני • סב | עיקר התשיעי • סג | עיקר העשירי • עב | עיקר האחד עשר • עד | עיקר השנים עשר • עה | עיקר השלשה עשר • עה | עיקר הארבעה עשר • עח | עיקר החמשה עשר • עח | עיקר הששה עשר • פא | עיקר השבעה עשר • פה | עיקר השמונה עשר • פז | עיקר התשעה עשר • פז | עיקר העשרים • צ

השער השני

צד הדרכים שיתעורר האדם בהן לשוב אל השם

דרך הראשון • צז | דרך השני • קה | דרך השלישי • קג | דרך הרביעי • קיח | דרך החמישי • קכ | דרך השישי • קכב

השער השלישי

קמה חומר המצוות והאזהרות וחלוקי העונשים

קמח מעלות חומר המצוות והאזהרות וחלוק העונשים

מדרגה הראשונה - חומר דברי־סופרים. • קמח | מדרגה השנייה - חומר מצות עשה • קנה | מדרגה השלישית - לאו שנתק לעשה. • קסט | מדרגה הרביעית - לאו שאין בו מעשה. • קעד | מדרגה החמישית - לאו שיש בו מעשה. • רטז | מדרגה השישית - מיתה בידי־שמים. • רמד | מדרגה השביעית - חומר הכרת. • רנב | מדרגה השמינית - ארבע מיתות בית־דין. • רנט | מדרגה התשיעית - חומר העברות שיהרג ואל יעבור עליהן. • רסג | מדרגה העשירית - חומר העברות אשר אין לעושיהן חלק לעולם הבא. • ער | ביאור דברי עוונות ארבע כתות • שא | כת הלצים • דש | כת שקרים • שיב | כת החנפים • שכא | כת מספרי לשון הרע • שלד | כת מספרי לשון הרע • שדמ

השער הרביעי

חילוקי הכפרה שעט

מילואים לשביל השער

מילואים לשער א' • תט | מילואים לשער ב' • תטו | מילואים לשער ג' • תיה

אגרת התשובה תכא

הדרש השני • תלג | הדרש השלישי - דרש הנשים • תמא

יסוד התשובה תמט

ספר היראה תנה

מפתח סדר פסוקי תנ"ך לספר שערי תשובה תעה

מפתח ש"ס ומדרשים תצא

הקדמה

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי. אודה לקל שזכיתי לשקוד כמה שנים על דלתי השערי תשובה לרבינו יונה ובס"ד עלו בידי כמה עיונים ביאורים והערות בדבריו הקדושים. ואם כי כמה חיבורים יצאו לאור במשך השנים על השערי תשובה וכל אחד בשמו יבורך, ראיתי שמקום הניחו לי להוסיף עוד לבאר ולהעיר בדבריו הקדושים.^א (ואמנם הרבה תועלת קבלתי מהרבה מהם ובהרבה מקומות הבאתי מדבריהם.)

והנה הספר שערי תשובה נחלק לד' שערים. בשער הא' מבאר רבינו יונה כ' עיקרים בתשובה, בשער ב' מבאר רבינו יונה ששה דרכים שיתעורר האדם מהם על התשובה. בשער ג' הולך רבינו יונה ומפרט עשר דרגות בחומר המצוות מקל אל החמור ממצוות דרבנן עד דרגא העשירית אותם שאבדו חלקם לעוה"ב. ואח"כ הרחיב דברות קדשו בענין הד' כתות שאינם מקבלות פני השכינה (ובענין כת מספרי לשון הרע דרכתי בעקבות ספר זה השער, ולמדתי היטב בספר הקדוש חפץ חיים במקומות שהביא וביאר דברי רבינו יונה, ודבריו הק' של הח"ח שם הם כרב ומורה לדברי רבינו יונה והבאתי הרבה מדבריו שם וזכיתי לישא וליתן בדבריו הק'). ובשער הד' מונה חילוקי הכפרה. והנה במקום שבשער א' ב' וד' קובע רבינו יונה דיבורו יותר באריכות בענינים שבו דיבר, שונה שער הג' מכולם ששם מנה רבינו כמה מאות מצוות בסעיפים קטנים וכל אות הוא ענין אחר לגמרי. והלימוד שם קשה ביותר לדעת איזה דברים הם מחז"ל ואיזה הם חידושי רבינו יונה, מחמת קוצר הדברים. בשער זה ביותר נסתייעתי מהמחברים הנ"ל ובהרבה מקומות הבאתי מדבריהם, והוספתי ממה שחנן אותי השי"ת בכמה מהענינים. [וז"ל רבינו הג"ר אלחנן וואסערמאן זצ"ל בהסכמתו לספר אור חדש מהג"ר משה קארעליץ זצ"ל, "כי עבודה גדולה מאד פעל בזה, ויאמין לי כי מעודי

[א] ואפרט אותם הספרים שהיו לי עזר מהם. ספר אור חדש מהג"ר משה קארליץ זצ"ל אחי החזון איש שהפליא לציין מראי מקומות לדברי רבינו יונה מכל התורה כולה. ספר זה השער מהג"ר בנימין זילבר זצ"ל - וספר פתח השער - שע"ת המבואר המיוחס להג"ר מרדכי צוקערמאן זצ"ל שחוץ ממה שביארו דבריו הקדושים של רבינו יונה גם עזרו מאד בביאור תיבות קשי ההבנה. ספר מאור השער מהג"ר אברהם ארלנגר זצ"ל בעל ברכת אברהם, ספר מתנת חלקו ממו"ר מרן המשגיח הגר"מ סולומון זצ"ל, וס' הערות וציונים שי"ל במהדורה של מכון תורת המוסר, וספר משיבת נפש מהג"ר אהרן דוד גאלדבערג שליט"א ר"י טלז. עוד הי' לפני ספר יושב בשער מהרב מרדכי עגערט שיחי' מהדורת מכון עלה זית שהעיר כמה דברים ישרים.

הייתי אומר מי יתן לנו איש אשר ידלה לנו מים חיים מקורות העמוקים האלו ולהראותנו את המקורות אשר מהם שאב הקדוש ר"י בספרו שע"ת וזכותו של המחבר הקדוש בודאי תעמוד לכ"ג בזה ובבא כנפשו ונפש תדרשנו לטובה..." ולהשלמת החיבור הוספתי מפתחות על סדר תנ"ך וש"ס ומדרשי חז"ל, עוד העתקתי ספר היראה ואגרת התשובה בתוספת ציונים לדברי רבינו יונה בשע"ת במקומות שדיבר בענינים אלו וגם יסוד התשובה עם קצת הערות.

ואקוה שהדברים האלו יהיו לתועלת הרבים להתעמק יותר בדבריו הקדושים של רבינו יונה, ואולי יהא חלקי ממזכי את הרבים בס"ד בזכות אבותי.

ואזכיר בהערצה את כבוד מו"ר הגאון הצדיק רבי דן אונגארישער זצ"ל ר"י בית מדרש עליון שזכיתי לקבל תורה מפיו ולהתקרב אצלו כמה שנים. (ופעם א' בזמן החורף עידד את בני הישיבה לקבוע סדר מוסר בשער ג'). וכן אזכיר בברכה את כבוד מו"ר הגאון ר' ישראל פאלק שליט"א ראש הישיבה שקבלתי ממנו הרבה וכסדר מחזק ומעודד אותנו, וכן את כבוד מו"ר המשגיח הג"ר שמשון אונגארישער שליט"א, שקבלתי ממנו הרבה. ויה"ר שיזכו להמשיך עבודתם הקדושה לאורך ימים ושנים טובים. וכן אזכיר בהערצה את מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצ"ל שזכיתי ללמוד אצלו ולהתחמם לאור תורתו ויראתו שבערה בו בלהבת אש. ולהבל"ח מרנן ורבנן ראשי ישיבת בית מדרש גבוה שליט"א שלמדתי שם כמה שנים וקבלתי מהם הרבה, ויה"ר שיזכו להמשיך הרבצת התורה ויראה ועוד ינובון בשיבה.

ואקבע בזה ברכה מרובה לכבוד אאמו"ר שליט"א וא"מ שתחי' שזכיתי לגדול בביתם בית שעומד על ג' העמודים תורה עבודה וגמ"ח, ונטעו בי אהבת התורה ומדות טובות. ומסייעים בנו באופן נפלא ויוצא מן הכלל לשבת על התורה והעבודה. ושם "שביל השער" מרומז בו שמי ושם אבי. ואאמו"ר הוא הוא שהכניסני לשערי רבינו יונה כששלח לי ללמוד תורה מחוץ לעיר, והרבה שנים היתה קביעות לימודי בספר הקדוש הזה. ויה"ר שיזכו להמשיך עבודתם מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת לאורך ימים ושנים טובים אמן.

כן אקבע ברכה מרובה לכבוד מו"ח הרב אריה כהן שליט"א וחמותי שתחי' שזכיתי ליכנס לביתם שעומד על ג' העמודים ומחזיקים ותומכים בנו באופן נפלא ויוצא מן הכלל כדי שנוכל ללמוד וללמד. יה"ר שיזכו להמשיך עבודתם מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת לאורך ימים ושנים טובים אמן.

ואקבע עוד ברכה מרובה לנוות ביתי החשובה שתחי' שכמה שנים מסרה נפשה להחזיק את עול הבית ועודנה ממשיכה לסייע כדי שאוכל ללמוד וללמד במנוחת הנפש ומוסרת עצמה לגדל הילדים ולסייעני בהרבצת התורה ועבודת הש"י. ויה"ר שנזכה לגדל בנינו ובנותינו שיחיו לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות והרחבת הדעת ואושר ושמחה כל הימים ולהמשיך מסורת אבותינו בטהרה.

ואתפלל שאזכה כל ימי להיות שתול בבית ה' ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהבין כל התורה, ביחד עם דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל לעשות נח"ר להבורא ית"ש אכי"ר.

השער הראשון

בְּאוֹר הַתְּשׁוּבָה וְעִקְרֶיהָ

א. מִן הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר הֵיטִיב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִם בְּרוּאָיו, כִּי הֵכִין לָהֶם הַדֶּרֶךְ לְעֲלוֹת מִתּוֹךְ פֶּחַת מַעֲשֵׂיהֶם וְלָנוֹס מִפֶּחַ פְּשָׁעֵיהֶם,

שְׂבִיל הַשַּׁעַר

כבר נעשה, הרי שרצח האדם את חברו, הרי שנאף איך יוכל לתקן הדבר הזה, היכול להסיר המעשה העשוי מן המציאות. אמנם מדת הרחמים היא הנותנת הפך השלשה דברים שזכרנו דהיינו שיתן זמן לחוטא ולא יכחד מן הארץ מיד כשחטא, ושהעגש עצמו לא יהי' עד לכלה, ושהתשובה תנתן לחוטאים בחסד גמור, שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה כו', והוא מה שאמר הכתוב "וסר עונך וחסאתך תכפר", שהעון סר ממש מהמציאות ונעקר במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהי' למפרע, וזה חסד ודאי מש"כ רבינו יונה כאן שהתשובה היא מן הטובות אשר היטיב השי"ת עם ברואיו.

[ב] כי הכין להם הדרך. מבואר כאן דהדרך מוכן כבר ול"צ לעשות בעצמו שום דרך וכמש"כ בתורה "לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד", וכפי' הרמב"ן דקאי על תשובה.

[א] מן הטובות אשר היטיב השי"ת עם ברואיו. יסוד הראשון שהשמיע לנו רבינו יונה הוא, שהתשובה הוא טובה שהיטיב השי"ת עם ברואיו. ושמעתי ממרן המשגיח הג"ר מתתיהו זצ"ל דתשובה אין פירושו דמכאן ואילך צריך להתנהג ע"פ התורה והמצוה, דבאמת גם לולא החיוב לתשובה צריכין לקיים כל המצוות דהרי התורה כסדר מחייב המצוות, ואין מה שחוטא מגרע במה שצריך שוב להמשיך לעשות המצוות, והחידוש והטובה של תשובה הוא דיכול למחוק כל העבר במה שחטא ובמה שגרם כדיבואר. [שו"ר יסוד הדברים בספר כוכבי אור להגר"י בלזר ז"ל סי' ו' עיי"ש].

ובהזדמנות אחרת שמעתי מהמשגיח זצ"ל שהסמיק לדברי רבינו יונה כאן את דברי המסילת ישרים בפ"ד כשמבאר איך מועיל מדת הרחמים אם צריך לדקדק בדין על כל דבר, וכתב שם בתוך דבריו "כי הנה באמת, איך יתקן האדם את אשר עות והחטא

לְחִשּׁוֹן נַפְשָׁם מִנִּי שַׁחַת וּלְהָשִׁיב מַעְלֵיהֶם אָפוּ, וְלִמְדָם וְהִזְהִירָם

שכיל השער

לעלות מבריא זו שיכול להמשיך הלאה. [ד] ולגוס מפח פשעיהם. ב' בספר פתח השער כי החטא הוא פח יקוש והוא בסכנה להכשל בעוד חטאים בבחי' עבירה גוררת עבירה. עכ"ד. ויעוי' להלן בעיקר השלשה עשר באות ל"ח שכ' רבינו יונה בבי' הפסוק בפ' בראשית "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואלו תשוקתו ואתה תמשל בו", וז"ל שם, "פי' למה נפלו פניך הלא אם תיטיב מעשיך ותשוב אלי - שאת, פי' תשא פניך, מלשון "כי אז תשא פניך ממום" (איוב י"א ט"ו) ויש לפרשו מלשון סליחה, ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ, אם לא תשוב מאשר חטאת לא העון אשר בידך לבדו ילין אתך, כי היצר רובץ לפתח להחטיא אותך בכל אשר תלך, ונוצח אותך תמיד אחרי אשר נצח אותך, ויקש לך וגם נלכדת ולא שבת". עכ"ל. וחזינן כן דע"י תשובה מתקן העבירה גוררת עבירה. וזש"כ כאן "ולגוס מפח פשעיהם".

[ה] לחשון נפשם מיני שחת. ב' בספר פתח השער דהיינו עונש החטא והוא הגהנום.

[ו] ולהשיב מעליהם אפו. ומבואר כאן ד' פרטים שבכל חטא שאדם חוטא, א' נופל בפחת, ב' דגורם לגרור עוד עבירות, ג' נופל בשחת, ד' גורם אף השי"ת עליו, וע"י תשובה אפשר לתקן כ"ז, וזהו הטובה

[ג] לעלות מתוך פחת מעשיהם. בספר פתח השער ובזה השער ביארו בזה כי ע"י החטא נפל לבריא עמיקתא, וע"י תשובה הוא עולה מזה. [ועיי' באיכה ג' מ"ז פחד ופחת היה לנו וגו' ופירש"י פחת, שוחה.] ונראה לבאר הכוונה בזה בעזהש"י ע"פ דברי הרמב"ן בהקדמה לספר דברים (ונתעוררתי לזה כששמעתי ד' הרמב"ן מהמשגיח הג"ר מתת"י זצ"ל) שכ' "וטרם שיתחיל בביאור התורה התחיל להוכיחם ולהזכיר להם עוונותיהם, כמה ימרוהו במדבר וכמה התנהג עמהם הקב"ה במדת הרחמים, וזה להודיע חסדיו עמהם. ועוד שיוכחו בדבריו שלא יחזרו לקלקולם פן יספו בכל חטאתם, ולחזק לבם בהודיעו אותם כי במדת הרחמים יתנהג עמהם לעולם, שלא יאמר אדם, לא נוכל לרשת את הארץ כי אין אדם אשר לא יחטא, ומיד תהי' מדת הדין מתוחה כנגדנו ונאבד, ולכן הודיעם משה רבינו כי הקב"ה רחמן מלא רחמים, כי הסליחה והמחילה ממנו יתברך סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו, וכענין שאה"כ "כי עמך הסליחה למען תורא". עכ"ל. ולפ"ד יש לבאר דזהו כוונת רבינו יונה במש"כ דכשאדם חוטא הוא נופל לבריא עמיקתא, והיינו שנופל למצב של ייאוש וקשה להמשיך בעבודת ה' וכמ"ש הרמב"ן, ונופל שוב ושוב בחטא. וטובת התשובה הוא שהקב"ה הכין הדרך

לְשׁוֹב אֱלִיו כִּי יִחְטְאוּ לוֹ לְרַב טוֹבוֹ וַיִּשְׁרוּ, כִּי הוּא יָדַע יִצְרָם, שְׁנֵאמַר (תהלים כה, ח) טוֹב וַיִּשֶׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֵה חַטָּאִים בְּדַרְךְ. וְאִם הִרְבּוּ לַפְּשׁוּעַ וְלַמְרוֹד וּבְגָד בּוֹגְדִים בְּגָדוֹ, לֹא סָגַר בְּעַדָם דְּלִתִּי תְּשׁוּבָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה לא, ו) שׁוֹבוּ לֵאשֶׁר הֶעֱמִיקוּ סָרְהָ. וְנֵאמַר

שכיל השער

בוגדים בגד, ויש להביא מש"כ החיי אדם בהל' יוה"כ כשמבאר נוסח האשמנו, (הו"ד בס' עבודת התפלה ליוה"כ"פ) בב' מלת "בגדנו", דהוא כאשר ייטיב אדם לחבירו ובודאי מהראוי שיחזיק לו טובה עבור זה ומכ"ש שלא יעשה כנגדו שום רעה, וכשאינו עושה כן זה נקרא בגידה גדולה שאנו בוגדים בהקב"ה שמטיב עמנו לעולם ונותן לנו חיים ופרנסה. עכ"ד. ואפ"ה אין לו להתייאש דיכול לחזור בתשובה, כ"כ הרבה להטיב השי"ת עם ברואיו.

ובס' פתח השער ב' דאולי כוונת רבינו יונה להוציא מדעת הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ו ה"ג) שישנם חטאים המונעים מתשובה, וצ"ע לעיין בס' עקדה שער ל"ו ולס' יד הקטנה הל' תשובה. וראיתי בס' המפתח ברמב"ם הל' תשובה שצ"ע דבבית אלקים פט"ז חולק על הרמב"ם ועיי"ש.

[יא] **שובו לאשר העמיקו סרה.** פירש"י שם "שובו, לפי שהעמקתם מחשבות היאך לסור ממנו וסרתם מעליו, עתה שובו אליו". ואולי כוונת רבינו יונה דחזינן דלא רק שחטאו אלא שהעמיקו במחשבתם לסור, ואפ"ה מועיל תשובה.

הגדולה שהיטיב השי"ת. וצריך להתבונן דבכל חטא, דהיינו כל לאו, וכל ביטול עשה כל זמן שאפשר לקיים גורם בזה כל הד' דברים. [ועיי' להלן בעיקר הראשון שכ' רבינו יונה "בין לבבו כי רע ומר עזבו את ה'", דבכל חטא שאדם חוטא הוא עוזב את השי"ת וזה רע ומר, וע"י תשובה מתקרב אל השי"ת, וכמ"ש רבינו יונה באות ט' "ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקב"ה".]

[ז] **ולמדם.** לא רק שהכין להם הדרך אלא למדם שיעשו תשובה, ואפשר הכוונה בזה שלימדם איך לעשות תשובה ע"י נביאיו. ועיי' מש"כ להלן הערה י"ז בשם הרמב"ם.

[ח] **והזהירם.** לא רק שהכין להם הדרך ולמדם, אלא גם הזהירם היינו שיש מצוה בעשיית תשובה. ועיי' שער ד' אות י"ז.

[ט] **על כן יורה וגו'.** דהיינו מלמד, וזה ראי' למה שכתב "ולמדם". ומבואר בפסוק דזהו ממדת טובו וישרו.

[י] **ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו לא סגר בעדם דלתי תשובה.** מבואר כאן חיזוק עצום דאפ"ה אם הרבה לפשוע [ופי' בס' פתח השער דהיינו מרידה], ובגד

(ירמיה ג, כב) שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם. והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה, והתבאר, כי התשובה מקבלת גם כי ישוב החוטא מרב צרותיו, כל שכן אם ישוב מיראת השם ואהבתו, שנאמר (דברים ד, ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד יי אלהיך ושמעת בקלו. והתבאר בתורה, כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהרה להשיג מעלת אהבתו, שנאמר (שם ל, ב) ושבת עד יי אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל

שביל השער

[יד] כי התשובה מקובלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו. והחידוש בזה ביאר רבינו יונה להלן בשער שני בדרך הראשון עיי"ש, וז"ל שם בתוך דבריו "ותראה במנהג בשר ודם כי יחטא איש לאיש, ובעת צרתו יתחרט ויכנע אליו מפני שהוא צריך לעזרתו, תהי' החרטה הזאת גרועה בעיני חבריו, כענין שאמר יפתח "ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם", ומחסדי השי"ת שהוא מקבל התשובה מתוך הצרה ותהי' לרצון לפניו כו" עיי"ש. ועיי"ש מה שכתבתי בהערה כ"א.

[טז] כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. מבואר כאן שכל כך היטיב השי"ת שלא רק הכין הדרך והזהירם ומקבל גם מתוך הצרה, אלא גם עוזר לשבים.

[טז] להשיג מעלת אהבתו. משמע דהתשובה צריך להביא האדם למעלת אהבתו, (ועיי' רמב"ם סוף הל' תשובה שהאריך

[יב] שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם. הרד"ק שם בפסוק י"ד פ' דשובבים היינו מורדים. ועיי' בשער ד' אות כ"ב שכתב רבינו יונה והש"י סולח כגדל חסדו גם למורדים בו כי ישובו אליו בכל לבם כו' ע"ש. ועיי' רש"י ע"ז דף ז': ד"ה שובבים, שכתב ששמע מזידיים ופרהסיא לשון מרד וגאווה.

[יג] והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה. הנה כמה גופי הלכות נאמרו בתורה ברמזיה, וכאן מראה רבינו יונה על גודל חשיבות התשובה שהזהרנו בכמה מקומות. ובדומה למשאחז"ל יפה שיחתן של עבדי אבות, ועיי' מש"כ רבינו בחיי ריש פ' ויקהל בענין מה שהאריך התורה במלאכת המשכן, ושם הביא ג"כ מאחז"ל הנ"ל. ועוד רבותא בזה דכשחוזר בתשובה מקיים כמה מ"ע, על הדרך שכתב בס' מעלות התורה במצוות לימוד התורה.

לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ. וְאוֹמֵר בְּגוֹף הָעֵנָן (שם שם, ו) וּמַלְּי אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבַבְךָ וְאֶת לִבְךָ זֶרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּגו', לְהַשִּׁיג אֶהְבָּתוֹ. וְהַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים דִּבְרוּ תְּמִיד עַל דְּבַר הַתְּשׁוּבָה, עַד כִּי בָאוּ עֲקָרֵי הַתְּשׁוּבָה כָּלֵם מְפֹרְשִׁים בְּדַבְרֵיהֶם כְּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר.

ב. וְדַע, כִּי הַחוּטָא כְּאֲשֶׁר יִתְאַחַר לְשׁוֹב מַחְטָאָתוֹ, יִכְבֵּד עָלָיו מְאֹד עֲנָשׁוּ בְּכָל יוֹם, כִּי הוּא יוֹדֵעַ כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף עָלָיו וַיֵּשׁ לוֹ מְנוּס לְנוּס שְׂמָה, וְהַמְּנוּס הוּא הַתְּשׁוּבָה, וְהוּא עוֹמֵד בְּמַרְדּוֹ וְהֵנוּ בְּרַעְתּוֹ,

שביל השער

ללמוד ולהבין, היינו ללמוד דברי הנביאים. והוסיף דממה שכתב רבינו יונה, עד כי באו עקרי התשובה כלם מפורשים בדבריהם **כאשר יתבאר**, נמצא דבמה שלומדים דברי רבינו יונה לומדים דברי הנביאים.

[יח] **יכבד עליו מאד ענשו בכל יום.** אחר שביאר לנו רבינו יונה הטובה והמעלה שבתשובה, א"כ כיון שהדרך מוכן ויכול לשוב, אפ"ל אם לסוף יעשה תשובה שלימה, אבל אם יאחר לשוב, בשביל זה לבד יכבד מאד ענשו בכל יום, ולמה, כי הוא יודע כו'.

[יט] **כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו.** ע"י עשיית החטא וכמש"כ לעיל, "להשיב מאליהם אפו".

[כ] **והמנוס הוא התשובה.** ובשלמא אם לא ה"ל מנוס מה אפשר לו לעשות, אבל עכשיו שיש לו מנוס איך לא ינוס שמה.

[כא] **והוא עומד במרדו והנו ברעתו.** ולכאוו

בענין אהבת ה'.) או אפשר הכוונה דע"י שישגי מעלת אהבתו יחזור בתשובה.

[יז] **עד כי באו עקרי התשובה כלם מפורשים בדבריהם כאשר יתבאר.** שמעתי ממרן המשגיח הג"ר מתת"ל זצ"ל שהביא בכאן את דברי הרמב"ם בפ"ו מהל' תשובה ה"ה וז"ל ומהו זה שאמר דוד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך ידרך ענוים וגו' זה ששלח נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה. ועוד שנתן בהם כח ללמוד ולהבין, שמדה זו בכל אדם שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק מתאוה להן ורודף אותם והוא מה שארז"ל בא לטהר מסייעין אותו כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר. עכ"ל. הרי מה שהנביאים והכתובים דברו תמיד על התשובה הוא מה שהקב"ה מרוב טובו וישרו למדם והזהירם לתשובה, והוא ע"י נביאיו שכסדר שלחם. וביאר דמש"כ הרמב"ם שנתן בהם כח